

Eskişehir İlinde Yetiştirilen Yağlı Tohum Bitkilerinin Üretim Girdi ve Maliyetlerinin Belirlenmesi

Mahmut POLAT¹ Erhan TÜRKSEVEN² Ertuğrul ÇAKICIER³

¹Geçit Kuşağı Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Eskişehir, Türkiye

²Tepebaşı Belediyesi, Eskişehir, Türkiye

³Eskişehir Ziraat Odası, Eskişehir, Türkiye

*Sorumlu Yazar:

E-mail: mahmutpolat63@hotmail.com

Geliş Tarihi: 30 Mart 2012

Kabul Tarihi: 15 Mayıs 2012

Özet

Bu proje Eskişehir Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü ve Eskişehir Ziraat Odası İşbirliği ile 2008-2010 yılları arasında uygulanmıştır. Bu projenin amacı, Eskişehir ilinde yetiştirilen arpa, buğday, şeker pancarı, mısır, yeşil mercimek, nohut, domates, kuru fasulye, haşhaş, kozla, kuru soğan, ayçiçeği ve aspir olmak üzere 13 ürün ait üretim girdi maliyetlerinin belirlenmesidir. Bu bildiri sadece “Yağlı Tohum Bitkilerine” ait sonuçlar verilecektir. Çalışma sonucunda Eskişehir koşullarında yağlı tohum bitkileri için üç yılın ortalaması olarak maliyet; en yüksek haşhaşa en düşük ise kozla da gerçekleşmiştir

Anahtar Kelimeler: Eskişehir, yağlı tohum bitkileri, tarımsal ürünler, üretim girdi maliyetleri, tarımsal üretim maliyeti

Determination Input Production and Costs of Oilseeds Crops for Eskişehir Region

Abstract

This project were applied with co-operation of Eskişehir Soil and Water Resources Research Institute and Eskişehir Chamber of Agriculture between 2008-2010 years as TAGEM Project. The aim of the Project is determination input production costs amount of barley, wheat, sugar beet, corn, grain, lentil, chickpea, tomato, bean, poppy, kolza, onion, sunflower and safflower for Eskişehir region. In this paper will be given only the results of oilseeds crops. In the end of this Project have been realized biggest cost for pappy seed and lowest cost for kolza as average of 3 years in Eskişehir conduction.

Keywords: Eskişehir; oil seed crops, agricultural products, production input cost, agricultural production cost

GİRİŞ

Tarımda sürdürülebilir tarım politikaları için bitkinin ekiminden hasadına kadar; toprak işleme, ekim, gübreleme, ilaçlama, sulama, hasat, taşıma ve harmanlama gibi tekniklerin belirlenmesi ve bu tekniklerin üretim girdi ve maliyetlerinin bilinmesi gerekmektedir. Üretim girdi ve maliyetleri konusuna yönelik araştırmalara ülkesel düzeyde Bölge TOPRAKSU Araştırma Enstitülerince 1973 yılında başlanmış ve araştırmalarla ilgili ilk rehber 1983 yılında yayınlanmıştır.

Bu çalışmada, ürün maliyeti ve satış fiyatının saptanmasında önemli bir ölçüt olması açısından, bir dekar alan ve bir kilogram ürün için harcanan işgücü, çeşitli girdiler (tohum, gübre, ilaç, vb.) ve sermaye gibi üretim faktörleri miktarlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu ana amaçlar doğrultusunda Eskişehir Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü ve Eskişehir Ziraat Odası İşbirliği ile 2008-2010 yılları arasında bu proje yürütülmüştür.

MATERYAL ve METOT

Araştırma, Eskişehir ilinde yürütülmüştür. Çalışma birimi olarak çiftçi tarlaları ele alınmış ve seçilen örnekler (işletme + parsel) ilin özelliklerini taşıyan parseller olmasına dikkat edilmiştir.

Eskişehir İli'nin 2010 Yılına ait yağlı tohum ürünlerinin ekiliş alanları, üretim miktarları ve ortalama verimleri Çizelge 1.'de verilmiştir. Veri sağlamada kayıt ve anket yöntemi kullanılmıştır. İşletme masraflarının saptanmasında tek ürün bütçe analiz yöntemi, üretim

Çizelge 1. Eskişehir İli 2010 Yılı Yağlı Tohum Ürünlerin Ekiliş Miktarları ve Verimleri [1]

Ürünün Cinsi	Ekilen alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
Ayçiçeği	110 341	21 460	200
Haşhaş	17 161	1 374	80
Kanola	12	2	167
Aspir	9 822	3 158	322

masraflarının belirlenmesinde alternatif maliyet unsuru, değerlendirmelerde yüzdeler ve tartılı aritmetik ortalama gibi istatistiklerin hesaplanmasında ise **KHAAP 1991-912 no.lu** projeden yararlanılmıştır [2].

Çalışmalar İli temsil edebilen ve ele alınan ürünlerin yoğun olarak tarımının yapıldığı köylerdeki işletmelerde yapılmıştır. İşletmelerin seçiminde mekanizasyon durumları, ürünlerin üretim parsel genişlikleri, üretimin kuru veya sulu koşullarda yapıldığı gibi hususlar göz önünde bulundurularak yaygın işletme tipleri seçilmiştir. İşletmede hangi işgücü yaygın (makine işgücü, hayvan işgücü) o işgücü esas alınmıştır. Değerlendirmelerde makine işgücü içinde ekip olarak kabul edilen insan işgücü ayrı verilmiştir. İnsan işgücüne ait değerlendirmelerde ise erkek işgücü birimi esas alınmıştır [3].

Tarımsal işlem tarihleri ve uygulama sayıları her ürün için ayrı ayrı belirlenmiştir. İşlem sayısını bulmak amacıyla aşağıdaki eşitlikten faydalanılmıştır.

$$İS = \frac{İS_1 X A_1 + İS_2 X A_2 + \dots + İS_n X A_n}{A_1 + A_2 + \dots + A_n}$$

Burada; İS: tarımsal işlem sayısı [-], 1,2,...n : işletme no. [-], A: arazi genişliği [da].

Üretim girdilerinden tohum, fide, gübre, ilaç gibi maddelerin fiyatları belirlenirken, kullanılan dönem dikkate alınıp, bu maddelerin dışarıdan satın alındığı kabul edilerek, devletçe sağlanan veya satılanlar için resmi fiyatlar, diğerleri için piyasadaki cari fiyatlar esas alınmıştır.

Çiftlik gübresi kullanımında, gübrenin 1.yıl % 50'si, 2.yıl % 30'u, 3.yıl % 20'si değerlendirmeye alınmıştır.

Alet ve makine ile yapılan işlemler ve işçilik köyde geçerli kira bedelleri üzerinden (8 saat çalışmaya karşılık) değerlendirilmiştir. Makine işgücünde ekipman aşağıdaki gibi kabul edilmiştir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Makine-Ekipman tablosu

Yapılan İşlem	Ekip Kapsamı	
	İşçi	Alet – Makine
Sürüm	Sürücü	Traktör + Pulluk
İkileme	Sürücü	Traktör + Kazayağı veya Diskaro
Üçleme	Sürücü	Traktör + Kazayağı, Dişli Tırmık, Merdane
Ekim	Sürücü + 1 Yardımcı	Traktör + Mibzer
Gübreleme	Sürücü + 1 Yardımcı	Traktör + Gübre Dağıtıcı
İlaçlama	Sürücü + 1 Yardımcı	Traktör + İlaç Dağıtıcı
Hasat	Sürücü + 1 Yardımcı	Bıçerdöver
Söküm	Sürücü	Traktör + Söküm Pulluğu
Taşıma	Sürücü	Traktör + Treyler vb.

Sulamada su ücreti olarak güncel DSİ ücretleri esas + yatırım payı alınmıştır. Fiziki girdilerin ortalama miktarları, maliyeti hesaplanan yılın rayiç fiyatları ile değerlendirilerek ortak giderler dışındaki masraflar toplamı bulunmuştur.

Ürünün özelliğine göre özel bir koruma gideri varsa, bakım bölümünde yer almıştır. Çiftçi koruma gideri ise çeşitli giderler içinde kabul edilmiştir.

Ortak giderler grubunda yer alan arazi kirası, köyde geçerli kira bedelleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bir yılda iki ürün alınan tarlada her iki ürün için belirli bir kira bedeli varsa o bedeller alınmış, yoksa her iki ürünün gayri safi hâsılları oranında veya ürünlerin araziyi işgal ettiği süre (ay) oranında belirlenmiştir [4].

Ele alınan üründe ara veya yan ürün varsa, geliri masraflar genel toplamından çıkarılarak, dekara üretim maliyeti hesaplanmıştır.

Dekara üretim maliyeti, bir dekardan elde edilen ortalama ürün miktarına bölünmek suretiyle ürünün kilogram maliyeti bulunmuştur.

Bir dekardan elde edilen ortalama ürün miktarı, ürünün kg satış fiyatı ile çarpılmak suretiyle Gayri Safi Üretim Değeri (GSÜD) elde edilmiştir.

Gayri safi üretim değerinden masraflar genel toplamı çıkarılarak, dekardan elde edilen fark bulunmuştur. Gayri safi üretim değeri, dekara üretim maliyetine bölünerek karlılık oranı bulunmuştur.

Tarlada satılan ürünler için tarla maliyeti, diğer ürünler için pazar maliyeti bulunmuştur. Ürün maliyetleri kuru ve sulu koşullara göre gruplandırılmıştır [5].

Ana ürün ve yan ürün olmak üzere 2 adet gelir grubu belirlenmiştir. Ana ürün gelir grubunu ürünlerin satışından elde edilen gelirler, yan ürün grubunu ise yan (sap, saman, küspe vb.) ürünlerin satışından elde edilen gelirler oluşturmuştur.

Toprak işleme, ekim, bakım ve hasat işleri, tohum, gübre, ilaç ve sulama işlerinin işgücü karşılıkları paraya çevrildikten sonra, arazi kirası ve koruma giderleri eklemek suretiyle tarımsal ürüne ait bölgesel ölçütte rayiç bedeli tespit edilmiştir [6].

Hesaplamalarda doğrudan gelir desteği, mazot desteği v.b. herhangi bir destekleme dikkate alınmamıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Eskişehir İlinde yetiştirilen ayçiçeği, haşhaş, kolza ve aspir ürünlerinin 2008-2010 Yılları arası üretim girdi ve maliyetleri saptanmış olup elde edilen 3 yıllık bulgular, aşağıda tablo ve grafik şeklinde verilmiştir. Grafiklerdeki değer dalgalanmaları işçilik, gübre ve yakıttaki fiyat değişimlerinden kaynaklanmıştır. Çizelge 3.'te 2008 Yılına ait toplam maliyette, kuru tarım şartlarındaki (TL/kg) olarak maliyetlerin sulu tarım şartlarındaki maliyetlere nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun sebebi verim farkından kaynaklanmaktadır. Bu durum 2009 ve 2010 yılları içinde geçerlidir.

Çizelge 3. Toplam maliyet tablosu (2008)

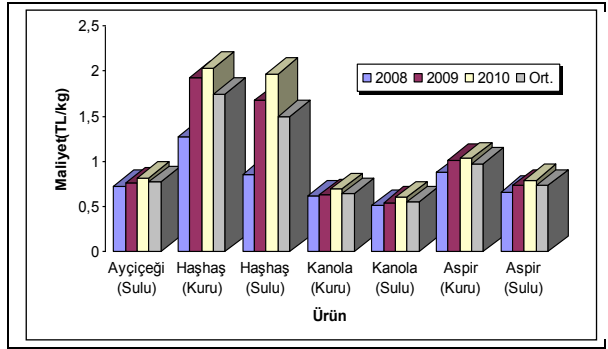
Ürünün Adı	Tarım Şekli	Toprak İşleme ve Ekim İşleri (TL/da)	Bakım İşleri (TL/da)	Hasat-Taşıma-Harman İşleri (TL/da)	Çeşitli Girdiler (TL/da)	Ortak Giderler (TL/da)	Maliyet (TL/kg)	Maliyet (TL/da)	Verim (kg/da)	Talep Edilen Ürün Satış Fiyatı (TL/kg)
Ayçiçeği	S	20,01	49,28	21,90	49,60	76,82	0,73	217,60	300	0,87
Haşhaş	K	21,89	46,51	34,00	15,35	51,25	1,28	63,89	50	1,28
Haşhaş	S	19,79	61,73	50,30	23,10	79,44	0,85	68,35	80	
Kanola	K	19,79	7,47	10,30	39,50	44,94	0,61	121,98	200	0,67
Kanola	S	19,79	35,75	11,80	40,00	71,64	0,51	178,97	350	
Aspir	K	19,79	4,40	10,40	20,55	41,55	0,88	96,68	110	0,92
Aspir	S	19,79	32,70	11,86	31,40	69,88	0,66	165,52	250	

Çizelge 4. Toplam maliyet tablosu (2009)

Ürünün Adı	Tarım Şekli	Toprak İşleme ve Ekim İşleri (TL/da)	Bakım İşleri (TL/da)	Hasat-Taşıma-Harman İşleri (TL/da)	Çeşitli Girdiler (TL/da)	Ortak Giderler (TL/da)	Maliyet (TL/kg)	Maliyet (TL/da)	Verim (kg/da)	Talep Edilen Ürün Satış Fiyatı (TL/kg)
Ayçiçeği	S	16,38	47,53	21,23	51,30	81,62	0,76	227,80	300	0,91
Haşhaş	K	18,51	55,94	48,43	18,35	60,39	1,93	96,62	50	2,17
Haşhaş	S	21,30	68,59	81,50	42,65	88,18	1,68	134,21	80	
Kanola	K	19,58	6,44	11,36	38,23	50,22	0,63	125,80	200	0,70
Kanola	S	19,58	32,90	12,86	46,20	77,79	0,54	189,33	350	
Aspir	K	19,58	4,03	10,46	31,65	48,32	1,02	111,71	110	1,05
Aspir	S	19,58	30,49	11,86	46,00	76,67	0,73	182,46	250	

Çizelge 5. Toplam maliyet tablosu (2010)

Ürünün Adı	Tarım Şekli	Toprak İşleme ve Ekim İşleri (TL/da)	Bakım İşleri (TL/da)	Hasat-Taşıma-Harman İşleri (TL/da)	Çeşitli Girdiler (TL/da)	Ortak Giderler (TL/da)	Maliyet (TL/kg)	Maliyet (TL/da)	Verim (kg/da)	Talep Edilen Ürün Satış Fiyatı (TL/kg)
Ayçiçeği	S	20,93	62,99	24,68	50,35	86,10	0,82	245,04	300	0,98
Haşhaş	K	23,45	57,34	48,73	14,73	62,53	2,04	101,77	50	2,40
Haşhaş	S	23,45	73,44	42,60	26,00	76,17	1,97	157,64	80	
Kanola	K	21,67	8,11	10,42	44,00	54,48	0,69	138,68	200	0,77
Kanola	S	21,67	40,77	11,92	53,00	81,87	0,60	209,12	350	
Aspir	K	21,67	5,00	10,52	26,80	49,63	1,03	113,62	110	1,10
Aspir	S	21,67	37,66	11,92	46,40	80,56	0,79	198,21	250	

Şekil 1. Toplam maliyet (TL/kg)

Çizelge 4.'te 2009 Yılına ait toplam maliyette; en yüksek maliyet 1,93 TL/kg olarak kuru tarım şartlarında olmak üzere haşhaşta ve en düşük maliyet ise sulu tarım şartlarında 0,54 TL/kg olarak kolzada gerçekleşmiştir.

Çizelge 5.'te 2010 Yılına ait toplam maliyette ise 2008 ve 2009 Yıllarındaki sonuçların paralelinde, en yüksek maliyet 2,04 TL/kg olarak kuru tarım şartlarında olmak üzere haşhaşta ve en düşük maliyet ise sulu tarım şartlarında 0,60 TL/kg olarak kolzada gerçekleşmiştir.

Yıllar bazında en büyük maliyet farkı 2008 ile 2009 Yılları arasında haşhaşta gerçekleşmiştir. Bunun sebebi haşhaşın insan gücüyle toplanması nedeniyle işçilik ücretlerinde meydana gelen artışın maliyete yansımaları, gübre ve akaryakıtındaki fiyat değişimleri ve sulama ile ilgili masrafların artmasından kaynaklanmaktadır. Üç Yıla ait toplam maliyetler ve ortalamaları aşağıda (TL/kg) verilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1'deki grafikten, ortalama olarak toplam maliyette en yüksek maliyet kuru ve sulu tarım şartlarında haşhaşta gerçekleşmiştir.

Elde edilen bu sonuçlar tarımsal alt yapı yatırım projelerinin ekonomik analizlerinde ve tarımsal üretim planlamasında kullanılabilecektir.

KAYNAKLAR

- [1] DİE., 2011. Türkiye İstatistik Yıllığı 2011. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü verileri, Ankara.
- [2] Khaap, 1991. Köy Hizmetleri Araştırma Ana Projesi (Proje No: 912) Eskişehir.
- [3] Akçay, Y. ve H. B. Arslankurt, 2003. Seçilmiş Bir Bölgede Domatesin (Sırik) Üretim Girdileri, Maliyeti ve Karlılığı Üzerine Bir Araştırma, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt:20, Sayı:1, Sayfa:69-75, Tokat.
- [4] Çiçek, A., M. Sayılı, 1996. Tokat İli Kazova Yöresi Tarım İşletmelerinde Bazı Önemli Tarla Ürünlerinin Fiziki Üretim Girdileri ve Karlılıkları Üzerine Bir Araştırma, Gaziosmanpaşa Üni., Ziraat Fakültesi Dergisi, Sayı:1, Cilt:13, ISSN:1300-2910, Tokat.

[5] Altun, A. 1986. Ankara Yöresinde Kuru Fasulye Ayçiçeği ve Fıgın Üretim Girdileri ve Maliyetleri, Köy Hiz. Genel Müdürlüğü, ARDATA Genel Yayın No: 140, Seri No: 65, Ankara.

[6] İlkyaz, H. 1983. Samsun Ve Ordu Yöresinde Yetiştirilen Mısır, Ayçiçeği, Tütün ve Buğday'ın Üretim Girdi Ve Maliyetleri, Köy Hiz. Genel Müdürlüğü ARDATA Genel Yayın No: 24, Seri No: R-20. Ankara.